

добычи, эффективность их использования, предложена организация мониторинга состояния окружающей среды в областях Западного региона с целью дифференциации инвестиционной привлекательности областей и выбора отрасли инвестирования.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, расходы на охрану окружающей среды, состояние окружающей среды, оценка естественно-ресурсного потенциала, мониторинг уровня охраны окружающей среды.

Andel I.B. Level of guard of environment as factor of differentiation investment attractiveness of regions

It is conducted analysis of the state of environment, organization of financing of defence of environment, material well-being, efficiency of their use, the natural resources of local booty, offered organization of monitoring of the state of environment in the areas of the Western region with the aim of differentiation of investment attractiveness of areas and choice of industry of investing.

Keywords: investment attractiveness, charges on the guard of environment, state of environment, estimation of naturally-resource potential, monitoring of level of guard of environment.

УДК 54(075.8)

Asnir. B.V. Гобела¹ – НЛТУ України, м. Львів

ОГЛЯД ЕКОНОМІЧНИХ, СОЦІАЛЬНИХ ТА ЕКОЛОГІЧНИХ ЗАГРОЗ КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНУ

Визначено основні екологічні, економічні та соціальні загрози. Розглянуто географічні особливості території, проаналізовано соціально-економічний розвиток та екологічну ситуацію, що склалися в регіоні. Обґрунтовано необхідність проведення комплексної екологічної, економічної та соціальної політики в Карпатському регіоні.

Ключові слова: Карпатський регіон, екологічна безпека, загрози, проблеми.

Проблема раціонального використання та відтворення природних ресурсів є актуальним та має не тільки глобальний, а й регіональний характер. Для того, щоб уникнути серйозних негативних наслідків нераціонального відношення до природи, необхідно використовувати методи раціонального управління природокористуванням, з урахуванням всіх можливих наслідків антропогенного впливу, їх обліку та мінімізації. Важливим є перехід на нові, екологоорієнтовані технології виробництва, використання енерго- та ресурсозберігаючих технологій, повторне перероблення та утилізація відходів, пошук альтернативних джерел палива та енергії тощо.

Сучасний стан еколого-економічної системи потребує посилення уваги до вирішення проблем екологічної та економічної безпеки регіону й обґрунтування основних напрямів збереження, використання та відтворення природних ресурсів на засадах сталого розвитку. А також формування відповідної регіональної політики, спрямованої на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації природного характеру та обґрунтування системи ефективного використання й відтворення природного ресурсного потенціалу краю [1].

Особливої уваги потребує стан екологічних та економічних проблем гірських районів, оскільки вони відзначаються значно більшою, порівняно з рівнинними регіонами, крутизною схилів, що прискорює розвиток ерозійних процесів і зумовлює необхідність організації спеціальних природозберігаючих систем

¹ Наук. керівник: доц. В.С. Дудюк – НЛТУ України, м. Львів

природокористування. Тому дослідження особливостей природокористування гірських регіонів, визначення закономірностей його розвитку і впливу на довкілля та обґрунтування заходів, спрямованих на раціоналізацію цього процесу, має важливе не лише екологічне, а й соціально-економічне значення [2].

Аналіз екологічних, економічних та соціальних загроз доцільно здійснити на прикладі Карпатського регіону. До Карпатського регіону належать Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська та Чернівецька області, тобто території, на яких розташовані Українські Карпати. Специфіка гірських районів значно ускладнює їх промислове і сільськогосподарське освоєння. Міжгалузеві диспропорції, посилення соціальних та екологічних проблем висунули до основних завдань питання оптимізації структури господарського комплексу Карпатського регіону, обґрунтування пріоритетних напрямків його еколого-економічного розвитку [3].

Дослідник цієї проблеми О.І. Мілашовська окреслює поняття Карпатського регіону як: "сукупність регіональних господарських комплексів декількох суміжних адміністративно-територіальних одиниць (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька), кожна з яких з певною часткою автономності в рамках загальнодержавних законів функціонує як цілісна територіальна економічна одиниця, але об'єднання зусиль яких створює додаткові можливості для раціоналізації територіально-галузевої структури господарства, ефективного використання природно-ресурсного, транзитного та транскордонного потенціалів" [4].

Карпатська гірська система простягається гігантською дугою, близько 1500 км, охоплюючи територію декількох країн. Загальна площа Карпат становить 188 тис. км². Карпати поділяють на Західні (Словаччина, Чехія, Польща і, частково, Угорщина), Східні (Словаччина, Польща, Україна, Румунія) та Південні (Румунія) [5]. Карпатський регіон займає площу 56,6 тис. км², що становить 9,3 % території України. Населення регіону становить 6 млн 378 тис. осіб, що становить 12,7 % населення України. Щільність населення становить 112,7 осіб на км² [6].

Рівень економічного розвитку Карпатського регіону оцінюється як середній. За виробництвом національного доходу в розрахунку на душу населення, лише Львівська область перевищує середньоукраїнський рівень, а Закарпатська взагалі має найнижчий показник в Україні [6].

У табл. 1 представлено частку основних галузей промисловості Карпатського регіону в загальному обсязі промислового виробництва регіону.

Табл. 1. Частка основних галузей промисловості Карпатського регіону, %

Регіони	Львівська обл.	Івано-Франківська обл.	Закарпатська обл.	Чернівецька обл.
Промисловість				
Легка промисловість	12,6	19,3	17,6	24,7
Харчова промисловість	12,9	19,2	15,3	17,4
Лісопромисловий комплекс	4,6	12,9	18	8
Хімічна і нафтохімічна промисловість	6,3	12,0	1,7	6,8
Разом	36,4	63,4	52,6	56,9

У загальному обсязі промислової продукції на легку промисловість у Львівській області припадає 12,6 %, в Закарпатській – 17,6 %, в Івано-Франківській – 19,3 % і в Чернівецькій – 24,7 % [6].

Валовий регіональний продукт (ВРП) у розрахунку на одну особу, по регіону, набагато нижчий, ніж в середньому по Україні, а в 2008 р. цей показник був меншим майже в два рази (табл. 2). Індекс фізичного обсягу ВРП також нижчий від середніх показників по державі, що свідчить про незадовільний рівень економічного розвитку регіону.

Табл. 2. Основні показники порівняльної оцінки соціально-економічного розвитку Карпатського регіону

Регіони України	2006	2007	2008
Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, грн.			
Україна	11 630	15 496	20 495
Карпатський регіон	7 184	9 197	11 810
<i>в тому числі</i>			
Закарпатська обл.	6 576	8 452	10 626
Івано-Франківська обл.	8 157	10 055	12 940
Львівська обл.	8 351	10 915	13 902
Чернівецька обл.	5 650	7 369	9 771
Індекс фізичного обсягу валового регіонального продукту %			
Україна	107,3	107,9	102,3
Карпатський регіон	105,8	105,8	101,9
<i>в тому числі</i>			
Закарпатська обл.	106,6	108,2	103,9
Івано-Франківська обл.	102,5	100,8	97,5
Львівська обл.	108,3	105,8	100,7
Чернівецька обл.	105,5	108,3	105,4
Валовий регіональний продукт млн грн.			
Україна	544 153	720 731	948 056
Карпатський регіон	46 086	59 083	75 458
<i>в тому числі</i>			
Закарпатська обл.	8 158	10 508	13 208
Івано-Франківська обл.	11 316	13 916	17 883
Львівська обл.	21 486	27 987	35 534
Чернівецька обл.	5 126	6 672	8 833

Частка Карпатського регіону у ВРП становить приблизно 8,4 %, тоді як площа території та кількість населення становлять відповідно 9,3 % та 12,3 %, що свідчить про диспропорції у використанні потенціалу цього регіону. Територіальні особливості та запаси паливно-енергетичних ресурсів (ПЕК) не дають змогу нарощувати виробничий потенціал регіону, тому необхідно розвивати рекреаційну та фінансову сфери.

В областях Карпатського регіону є такі види паливних ресурсів: нафта, природний газ, кам'яне і буре вугілля, торф, горючі сланці, але їх запаси або незначні, або вичерпуються. Найбільші об'єкти ПЕК зосереджені у Львівській та Івано-Франківській областях. Хімічне і нафтохімічне виробництво Карпатського регіону охоплює: гірничо-хімічну промисловість, основну хімію, промисловість хімічних волокон, лакофарбову, хімічних реактивів, пластичних мас та виробів з них. У загальному обсязі промислового виробництва продукції Львівської області хімічна і нафтохімічна промисловість займає 6,3 %, Івано-Франківської – відповідно, 12 %, Закарпатській – 1,7 % і Чернівецькій – 6,8 %.

Соціальна ситуація в регіоні має чітку тенденцію до загострення, що є наслідком загальнонаціональної економічної кризи і прорахунків у соціальній політиці попередніх років. Але якщо на питання матеріально-технічного розвитку соціальної сфери можна дивитись з деяким оптимізмом, то погіршення демографічної ситуації уже сьогодні викликає тривогу. Стрімко падає природний приріст населення: кожний п'ятий житель Львівської області – особа пенсійного віку. За останні роки кількість осіб пенсійного віку збільшилась у Львівській області на 5,7 %, а загальна численність її населення – на 1,1 %.

Не менш важлива для регіону проблема розвитку матеріально-технічної бази соціальної інфраструктури. На сьогодні існує значний розрив між нормативними показниками і фактичним рівнем забезпеченості населення об'єктами соціальної сфери. Так, рівень забезпеченості населених пунктів у сільській місцевості Карпатського регіону дитячими дошкільними закладами є досить низьким. У Закарпатській обл. він становить 56,8 %, в Івано-Франківській – 17 %, а у Львівській – 16 %. У середньому по Україні цей показник становить 33 %. У регіоні один садочок припадає на чотири населені пункти. Краще ситуація в регіоні склалася із загальноосвітніми школами. Так одна школа припадає на 1,4 населений пункт, а в середньому рівень забезпеченості школами складає 72,3 %. Проте з усіх шкіл регіону, 30,6 % потребували капітального ремонту, а 2 % перебували в аварійному стані. Стосовно забезпечення лікарнями та поліклінічно-амбулаторними закладами, можна зауважити, що одна лікарня припадає на 46, а амбулаторія – на 6 сільських поселень [7].

Ситуація, що склалася в соціальній сфері, є досить критичною в усій державі, а в Карпатському регіоні особливо. Оскільки показники забезпеченості дитячими дошкільними закладами та школами є нижчими, ніж у середньому по державі. Закон України "Про дошкільну освіту", із змінами та поправками (ст. 3) говорить, що держава: "забезпечує доступність і безоплатність дошкільної освіти в державних і комунальних дошкільних навчальних закладах у межах державних вимог до змісту, рівня й обсягу дошкільної освіти та обов'язкову дошкільну освіту дітей старшого дошкільного віку"[8]. За такого рівня забезпечення населення дитячими дошкільними закладами неможливо забезпечити виконання згаданого вище закону, що свідчить про складність ситуації, яка склалася та необхідність її негайного вирішення.

Середньомісячна заробітна плата у регіоні є нижчою, ніж в середньому по Україні, приблизно на 22 % (табл. 3).

Табл. 3. Середньомісячна заробітна плата у 2007-2009 рр.

Регіони України	2007	2008	2009
Україна	1351	1806	1906
Карпатський регіон	1126	1492	1595
у тому числі:			
Закарпатська	1091	1453	1562
Івано-Франківська	1180	1543	1627
Львівська	1183	1570	1667
Чернівецька	1051	1402	1523

Така ж тенденція спостерігається при порівнянні наявного та реального доходу, у розрахунку на одну особу.

Про нерівномірність розподілу доходу можна говорити, зіставивши динаміку ВВП та реального доходу на одну особу (табл. 4).

Табл. 4. Динаміка наявного та реального доходу у розрахунку на одну особу

	Наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн			Реальний наявний дохід, у % до відповідного періоду попереднього року		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Україна	10 126,0	13 716,3	14 606,2	114,8	107,6	91,5
Карпатський регіон	8 230,0	10 859,7	11 494,0			
у тому числі:						
Закарпатська	7 323,8	9 664,5	10 028,1	116,8	111,9	92,7
Івано-Франківська	8 336,0	11 262,8	12 015,4	118,3	109,8	92,7
Львівська	9 523,8	12 718,3	13 657,0	116,1	105,0	91,3
Чернівецька	7 738,0	9 793,2	10 275,4	114,1	102,3	93,2

У Карпатах зосереджена третина лісових запасів України, лісистість цієї території одна з найвищих у країні – 53,5 %. Тут росте 2110 видів квіткових рослин (50 % генофонду судинних рослин України), багато цінних видів дерев і лікарських рослин. Та протягом останніх десятиліть Карпати зазнають дедалі більших втрат унаслідок діяльності людини. Карпатські ліси опинилися перед загрозою зникнення не тільки через лісорозробки, а й від хімічного забруднення, кислотних дощів, які йдуть і зі сходу, із заходу, від діяльності великих промислових центрів у містах Калуш, Стебник, Надвірна, Новий Розділ, Дрогобич, Бурштин. Особливо важких техногенних змін зазнало геологічне середовище у регіоні Дрогобицько-Бориславського промислового району (Львівська область) [9].

У період з 1947 по 1957 р. у Карпатах було заготовлено 70 млн м³ деревини, внаслідок чого знеліснено 20 % площ. Лісосіки були заліснені, але молоді культури не здатні виконувати водозахисну функцію. Тому частіше стали виникати катастрофічні паводки. З 1700 по 1941 р. у Карпатах було зафіксовано 12 таких паводків (один випадок на 20 років), з 1941 по 1998 р. їх нараховується 16 (кожні чотири роки). Ці дані переконливо свідчать про антропогенні причини порушення гідрологічного режиму в гірських річках [9]. Збитки, що були завдані, оцінюються в середньому на рівні 15,3 млн грн на рік, окрім 1998 та 2001 рр., коли збитки оцінювали відповідно – 500 млн грн і 300 млн грн [1]. Збитки ж, заподіяні внаслідок повені в 2009 р., оцінюють приблизно в 987 млн грн [10].

Для більшої частини Карпатського регіону характерні істотна антропогенна трансформованість ландшафтів і значна забрудненість середовища. Хоча, на відміну від інших регіонів України (таких, як Донеччина, Придніпров'я), поширення забруднення не має загального, площинного характеру [2]. Проте в деяких місцях сформувалися стабільні вогнища загрозливого екологічного стану (наприклад, у межах Дрогобицької агломерації, Львівсько-Волинського вугільного басейну, у зонах впливу Яворівського і Роздільського ВО "Сірка", Калуського ВО "Оріана").

Як видно з даних табл. 5, утилізовано тільки 32 % шкідливих відходів, 31 % знищено та близько 2 % захоронено. Близько 35 % відходів, що утворились в регіоні, не знешкоджено.

Табл. 5. Основні показники поводження з відходами I-III класів небезпеки у 2008 р. (тис. т)

Регіони	Утворилось	Утилізовано	Знешкоджено (знищено)	Видалено (захоронено)
Україна	2301,2	894,8	56,3	1066,3
Карпатський регіон	12,2	3,9	3,8	0,2
У тому числі:				
Закарпатська	3,6	1,1	0,1	0,2
Івано-Франківська	7,0	2,1	3,2	0,0
Львівська	1,4	0,6	0,5	0,0
Чернівецька	0,2	0,1	0,0	0,0

Регіон займає провідні місця за рівнем забрудненості повітря і вод та за забрудненістю ґрунтів мінеральними добривами і пестицидами. За забрудненістю повітря та поверхневих вод регіон посідає 4-те місце, за забрудненням ґрунтів мінеральними добривами 1-ше місце, а пестицидами – 2-ге місце [2].

Проаналізувавши ситуацію, можна зауважити, що населення Карпатського регіону проживає сьогодні в умовах соціального дискомфорту і наростання соціальної напруги. Внаслідок неефективного використання природних ресурсів та нераціональних заходів у регіоні сформувалась нестабільна економічна система, яка загалом є кризовою та неефективною, завдаючи при цьому значної шкоди довкіллю. У регіоні нагромадилось багато екологічних, економічних та соціальних проблем, гострота і необхідність вирішення яких потребує посиленої уваги з боку держави та громадськості.

Враховуючи географічні, природні, історичні та економічні умови та потенціал регіону, можна передбачити, що на етапі входження України у світову спільноту Карпатський регіон повинен стати своєрідною базою, де зважена економічна політика, поєднавши регіональні, державні і міжнародні інтереси країни, забезпечить відповідний рівень соціально-економічного розвитку, враховуючи пріоритетність екологічної безпеки. Отже, йдеться про вибір правильного стратегічного курсу, розроблення екологічної політики регіону. З урахуванням наявних в Карпатському регіоні природного, економічного, наукового та технічного потенціалів, стратегічна мета розвитку території полягає в тому, щоб на основі оптимального використання природних, матеріально-технічних, трудових та інтелектуальних ресурсів створити ефективну економічну систему, яка забезпечить матеріальний добробут населення і екологічну безпеку Карпатського регіону.

Система екологічної безпеки полягає не тільки в ліквідації негативних наслідків екологічних катастроф, але й повинна попереджати їх появу у майбутньому. Для цього необхідно забезпечити систему заходів, що стимулюватимуть впровадження нових, екологічно чистих технологій виробництва та механізмів здійснення екологічного моніторингу та експертизи, з метою комплексної оцінки екологічної ситуації та розроблення оперативних заходів щодо подолання негативних процесів на етапі їх утворення.

Література

1. Лицур І.М. Лісові ресурси Карпат у системі еколого-економічної безпеки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. – Львів : НЛТУ України, 2007. – 20 с.

2. **Тьорло В.В.** Еколого-економічні проблеми землекористування гірського регіону (на прикладі Закарпатської області) : дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.08.01 / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. – К., 2003. – 234 с.

3. **Важинський Ф.А.** Соціально-економічний механізм структурної трансформації регіональної господарської системи / Ф.А. Важинський, О.С. Молнар, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.5. – С. 286-290.

4. **Мілашовська О.І.** Прикордонний регіон як об'єкт дослідження регіональної економіки / О.І. Мілашовська. – Мукачево : Вид-во Мукачівського ДУ. – 234 с.

5. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.uk.wikipedia.org/wiki/Карпати>.

6. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.

7. **Мацола М.М.** Вплив соціальної інфраструктури на людський розвиток у сільській місцевості Карпатського регіону / М.М. Мацола, С.М. Мацола. – Львів : Вид-во "Світ". – 168 с.

8. **Закон України** "Про дошкільну освіту // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 49, ст. 259.

9. **Прийма А.М.** Екологічні проблеми Карпатського регіону України / А.М. Прийма, І.В. Брюховецька. – Львів : Вид-во "Світ". – 244 с.

10. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.tsn.ua/ukrayina/zlivi-zavdali-prikarpatyu-zbitkiv-mayzhe-na-milyard-griven.html>.

Гобела В.В. Обзорные экономические, социальных и экологических угроз Карпатскому региону

Определены основные экологические, экономические и социальные угрозы. Рассмотрены географические особенности территории, проанализированы социально-экономическое развитие и экологическая ситуация, сложившиеся в регионе. Обоснована необходимость проведения комплексной экологической, экономической и социальной политики в Карпатском регионе.

Ключевые слова: Карпатский регион, экологическая безопасность, угрозы, проблемы.

Gobela V.V. Review of economic, social and ecological threats of Carpathians region

The main environmental, economic and social threat. Geographical features of the territory considered, analyzed the socio-economic development and environmental situation prevailing in the region. The necessity of a comprehensive environmental, economic and social policy in the Carpathian region.

Keywords: Carpathian region, ecological security, threats and problems.

УДК [504.064:658]:352

Аспір. О.Л. Лотуш¹ – НЛТУ України, м. Львів

ЕКОЛОГІЧНИЙ ОГЛЯД ЯК ІНСТРУМЕНТ СИСТЕМИ МУНІЦИПАЛЬНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Детально розглянуто основні кроки здійснення екологічного огляду муніципалітету. Визначено основні сфери, на які спрямований екологічний огляд, а також обмежуючі фактори його здійснення.

Ключові слова: екологічний огляд, первинний екологічний огляд, внутрішній екологічний аудит, система муніципального екологічного менеджменту.

Екологічний огляд як інструмент муніципального екологічного менеджменту можна використовувати у двох формах – як первинний екологічний огляд і як внутрішній екологічний аудит. Екологічний огляд, за визначенням Депар-

¹ Наук. керівник: доц. Л.І. Максимів, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів